

Бухгалтерські знання у розслідуванні господарських кримінальних правопорушень

Віталій Усатий

кандидат юридичних наук, докторант, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3325-4530>, e-mail: usatii.v.o@gmail.com

Розкрито значення бухгалтерських знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Наголошено, що вони мають важливе значення для визначення механізму злочинної діяльності, виявлення фактів ухилення від сплати податків, незаконного формування податкового кредиту, приховування доходів і фіктивного документального оформлення господарських операцій

Ключові слова: бухгалтерські знання; спеціальні знання; економічні знання; господарська діяльність; ухилення від сплати податків.

Accounting Knowledge in the Investigation of Economic Criminal Offenses

Vitalii Usatyi

The report reveals the importance of accounting knowledge in the investigation of criminal offenses in the field of economic activity. It is emphasized that accounting knowledge is a type of specialized economic knowledge and is important for establishing the mechanism of criminal activity, identifying tax evasion, unlawful formation of tax credit, concealment of income, and fictitious documentation of business transactions.

Keywords: accounting knowledge; specialized knowledge; economic knowledge; economic activity; tax evasion.

Поміж кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності вагоме місце посідають злочини, пов'язані з ухиленням від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Їхня суспільна небезпечність обумовлена тим, що такі діяння негативно впливають на наповнення державного бюджету, фінансову стабільність держави, функціонування системи соціального забезпечення й економічну безпеку загалом. Особливість кримінальних правопорушень цієї групи полягає в тому, що вони зазвичай учиняються через приховування реальних доходів, фіктивного документального оформлення операцій, маніпуляцій із податковою звітністю та бухгалтерським обліком тощо.

У зв'язку з цим під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування особливого значення набуває застосування спеціальних економічних знань. Такі знання дають змогу визначити зміст фінансово-господарських операцій, механізм формування доходів і витрат, правильність нарахування й сплати податків, наявність збитків, а також виявити ознаки приховування доходів або фальсифікації документів. Економічні знання охоплюють широкий

спектр відомостей у сфері бухгалтерського обліку, аудиту, фінансів, банківської діяльності, оподаткування, економічного аналізу й фінансового контролю.

Особливе місце між економічних знань посідають бухгалтерські знання. За своєю природою вони є різновидом спеціальних економічних знань, що охоплюють систему відомостей про порядок ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової та податкової звітності, документального оформлення господарських операцій, обліку активів, зобов'язань, доходів, витрат і фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання [1].

Бухгалтерські знання мають прикладний характер, оскільки дають змогу визначити фактичний зміст господарських операцій, виявити невідповідності між первинними документами й бухгалтерськими регістрами, простежити рух грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей та інших активів. Саме завдяки застосуванню бухгалтерських знань можна виявити факти подвійного обліку, унесення недостовірних відомостей до документів, безпідставного формування податкового кредиту, фіктивного підприємництва,

приховування прибутку або штучного завищення витрат.

У кримінальному провадженні бухгалтерські знання можуть застосовуватися як у процесуальних, так і в непроцесуальних формах. Їх застосовують під час консультацій спеціаліста, проведення ревізій і перевірок, аналізу фінансово-господарської документації, а також у межах призначення судово-економічних експертиз. Це дає змогу не лише виявити спосіб учинення кримінального правопорушення, а й визначити розмір завданих збитків, коло причетних осіб і механізм приховування протиправної діяльності.

Предметний аналіз вироків у кримінальних правопорушеннях у сфері оподаткування свідчить, що бухгалтерські знання посідають центральне місце у визначенні механізму злочинної діяльності. Саме за допомогою таких знань можливо дослідити реальність господарських операцій, правильність відображення доходів і витрат, законність формування податкового кредиту, своєчасність сплати податків, а також документальне підтвердження фінансово-господарських операцій.

У більшості випадків доказування ґрунтується на аналізі первинних бухгалтерських документів, податкових декларацій, актів виконаних робіт, товарно-транспортних накладних, банківських документів, бухгалтерських реєстрів, електронної звітності та матеріалів податкових перевірок. Особливого значення набуває визначення невідповідності між формальним документальним оформленням операцій і їхнім реальним економічним змістом.

Практика також свідчить, що важливу роль відіграють акти документальних і камеральних перевірок, а також висновки судово-економічних експертиз, які дають змогу підтвердити факти завищення витрат, незаконного формування податкового кредиту, користування фіктивними контрагентами, безтоварності операцій і несвоєчасної сплати податків [2—5].

Окрім того, бухгалтерські знання мають значення для визначення функційної ролі окремих службових осіб підприємства. Завдяки їх застосуванню можна виявити, хто саме відповідав за укладення договорів, приймання товарів, ведення бухгалтерського обліку, форму-

вання податкової звітності й прийняття рішень щодо сплати податків. Це дає змогу правильно визначити межі кримінальної відповідальності кожного учасника фінансово-господарської діяльності підприємства [2—5].

Отже, бухгалтерські знання є одним із важливих різновидів спеціальних економічних знань, без застосування яких практично неможливе ефективне розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Саме вони дають змогу визначити реальний зміст фінансово-господарських операцій, виявити факти фіктивного документального оформлення, приховування доходів, незаконного формування податкового кредиту та інших способів ухилення від сплати податків. Застосування бухгалтерських знань сприяє визначенню механізму злочинної діяльності, розміру завданих збитків, ролі окремих службових осіб і меж їхньої кримінальної відповідальності.

Перелік джерел посилання

1. Амеліна А. С. Значення судово-економічної експертизи при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 4 (104). С. 241—251. DOI: 10.33766/2786-9156.104.241-251 дата звернення: 01.04.2026).
2. Вирок Шевченків. райсуду м. Київ від 30.03.2026 р. Справа № 761/49085/25. Провадж. № 1-кп/761/948/2026. Кримінал. провадж. № 72025000220000003. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135408304> (дата звернення: 01.04.2026).
3. Вирок Соснів. райсуду м. Черкаси від 20.04.2021 р. Справа № 711/1481/20. Провадж. № 1-кп/712/281/21. Кримінал. Провадж. № 3201925000000022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96416766> (дата звернення: 01.04.2026).
4. Вирок Шепетів. міськрайсуду Хмельн. обл. від 03.03.2026 р. Справа № 688/4189/23. Провадж. № 1-кп/688/14/26. Кримінал. провадж. № 42022240000000099. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134491637> (дата звернення: 01.04.2026).
5. Вирок Павлоградського міськрайсуду Дніпропетр. обл. від 14.08.2023 р. Справа № 761/300/20. Провадж. № 1-кп/185/58/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112831688> (дата звернення: 01.04.2026).